

PRAHA-KRÁLOVICE, Hlavní město Praha

Raně středověké hradiště

10.–12. století

Význam: Dobře zachovalé přemyslovské hradiště. Lokalita je v některých aspektech srovnatelná s Pražským hradem či Vyšehradem; relikty valů patří k nejlépe dochovaným v Čechách.

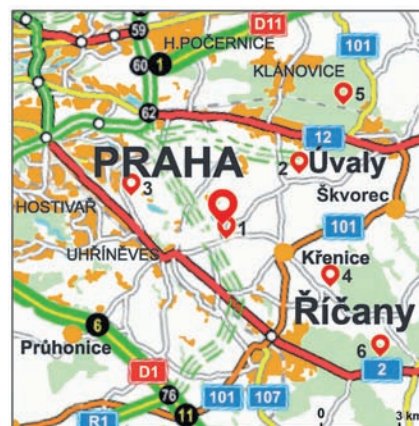
Historie: Období 9. a 10. století přineslo v oblasti středních Čech výrazný nárůst počtu opevněných areálů, které zpravidla označujeme jako *hradiště; celkově bychom jich našli v širším okolí Prahy na dvě desítky. Některé z těchto lokalit jsou dodnes nepřetržitě osídleny a zachovávají si dokonce obdobnou centrální úlohu jako v raném středověku, např. Pražský hrad coby rezidence hlavy českého státu nebo Stará Boleslav jako jedno z duchovních center země. Jiná hradiště byla naopak již dávno opuštěna a dnes připomínají jejich někdejší význam jen mnoha-

hektarová rozloha a monumentální relikty fortifikací. Na samém východním okraji hlavního města Prahy leží jeden z raně středověkých *hradů, jehož jméno bychom v učebnicích dějepisu hledali marně – žádný ze soudobých literátů jej totiž nepokládal za nutné zaznamenat. Snad proto, že dramatické okamžiky životů českých světců a přemyslovských knížat se odehrály jinde, nazýváme dnes celý areál podle katastrálního území nedaleké – a zjevně mladší – obce Královice.

Proč usiloval některý z příslušníků druhé či spíše třetí historicky doložené přemyslovské generace, patrně Boleslav I. (vládl v l. 935–972), o zajištění jihovýchodního okraje svého středočeského panství mohutnou pevností, lze jen spekulovat. Okolí Prahy v tomto období obepnul celý prstenec podobných objektů (srov.

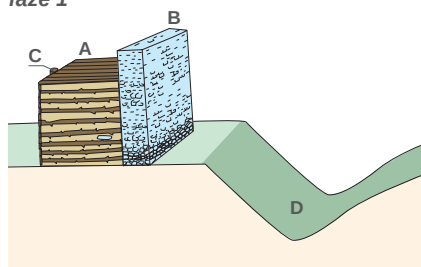
↑ *Letecký snímek hradiště s kostelem sv. Markéty. Vlevo tzv. předhradí, vpravo akropole. Foto M. Gojda, 2012.*

□ *Plán lokality J. Hasil podle LLS snímku.*

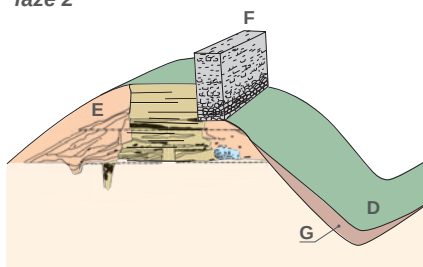

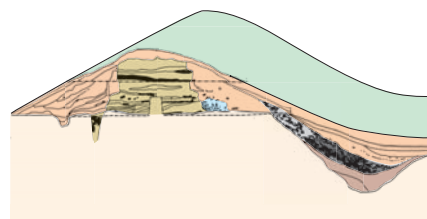
fáze 1

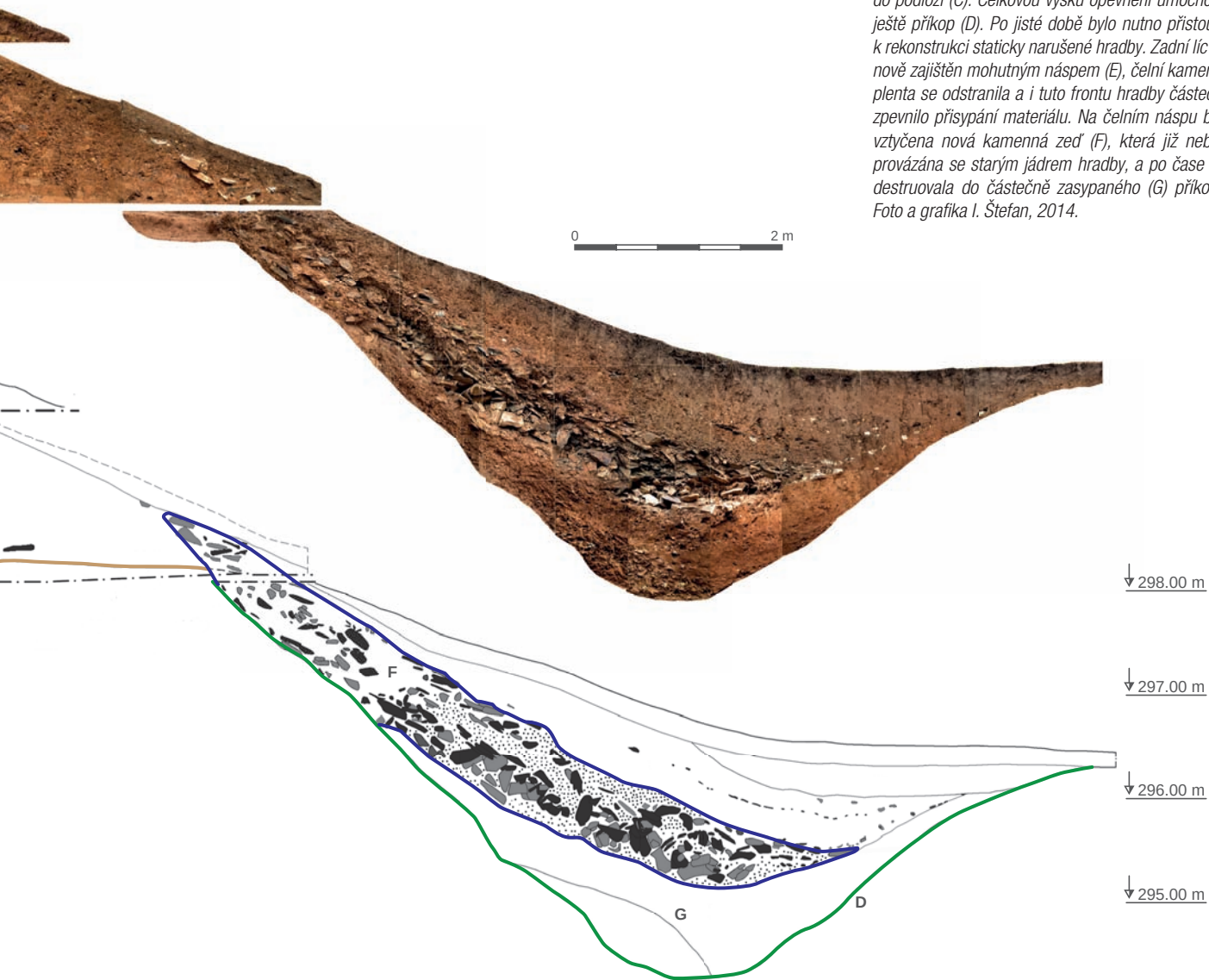
fáze 2

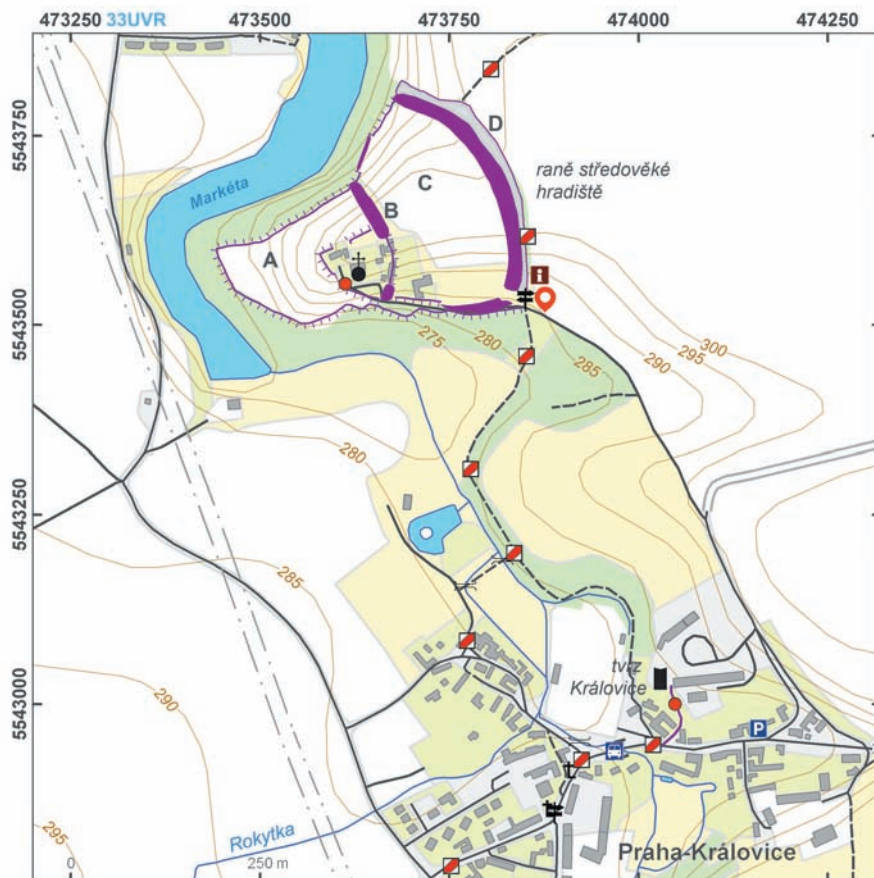

současný stav

Fotogrammetrická dokumentace řezu vnějším opevněním a kresebná rekonstrukce jeho první a druhé fáze. Jádrem hradby tvořila dřevohlinitá konstrukce (A), o níž se vpředu opírala zeď z nasucho kladených kamenů (B) a kterou vzadu zajišťovalo dřevěné bednění zapřené mohutnými kůly, zapuštěnými hluboko do podloží (C). Celkovou výšku opevnění umocňoval ještě příkop (D). Po jisté době bylo nutno přistoupit k rekonstrukci staticky narušené hradby. Zadní líc byl nově zajištěn mohutným náspem (E), čelní kamenná plenta se odstranila a i tuto frontu hradby částečně zpevnilo přisypání materiálu. Na čelním náspu byla vztyčena nová kamenná zeď (F), která již nebyla provázána se starým jádrem hradby, a po čase tak destruovala do částečně zasypaného (G) příkopu. Foto a grafika I. Štefan, 2014.

→Praha-Vinoř, →Libušín, Tetín), takže je nasnadě uvažovat v první řadě o ochraně tzv. *přemyslovské domény proti vnějšímu nebezpečí. Důvodů pro výstavbu podobného hradiště však mohla být celá řada a s největší pravděpodobností bude správná odpověď spočívat v jejich kombinaci.

Transport a těžba stovek kubických metrů dřeva a především kamene (nejbližší zdroje opuky, která zde byla rovněž použita, se nacházejí minimálně ve vzdálenosti 12 km!), jakož i následné hloubení stovek

metrů příkopu a vršení dřevohlinitého *opevnění znamenaly výrazný nárok na obyvatelstvo, které tak bylo tvrdou prací intenzivně zapojováno do sociální struktury rodícího se státního útvaru. *Archeologický výzkum také prokázal poměrně výraznou hutnickou a kovářskou činnost v různých částech areálu, přičemž na příkladu →Prahy–Starého Města lze dobře ilustrovat, jak významnou centrální funkci zpracování železa v raných přemyslovských Čechách mělo.

Popis: Hradiště leží na výrazné ostrožně (v poloze U Markěty), jejíž strmé hrany představují výtečnou přirozenou ochranu ze severní, západní a jižní strany; snadný přístup do areálu je tak možný jen z východního směru. Zde však někdy krátce po r. 918 (podle *dendrochronologického data, získaného výzkumem Univerzity Karlovy v r. 2012) vyrostla mohutná dřevohlinitá hradba s *čelní kamennou plentou (**D**), jejíž celkovou výší více než 10 m umocňoval ještě předstunutý příkop. Relikty tohoto fortifikačního systému jsou dodnes v terénu velmi dobře patrné (dosahují výše až 5 m, a jsou tedy nejmohtnější dochovaným raně středověkým *valem v Praze a okolí) a návštěvník na ně narazí hned při vstupu do areálu směrem od silnice Královice–Sibřina. Bezprostředně v místech, kde stojí informační panel, odkryl výzkum v r. 2012 kompletní profil opevnění.

Uvnitř areálu se nachází – paralelně s vnějším valem – ještě druhá linie opevnění (**B**), která tak prostor ostrožny rozděluje na tzv. *předhradí (**C**) a *akropoli (**A**). Na akropoli proběhl v l. 2011–2012 velmi intenzivní *nedestruktivní průzkum, jehož výsledky rozvinul v l. 2013–2014 archeologický odkryv. Ten mj. zjistil, že z doby, kdy hradiště vznikalo, pochází jen málo zahlučených objektů, zatímco v době, kdy zanikalo či již dokonce ztratilo svou funkci (někdy v pokročilém 12. století), nastoupil zcela odlišný typ zástavby, který po sobě zanechal celou řadu zahlučených objektů, včetně více než dva metry hlubokých zásobních jam k uskladnění obilí. Mnoho desetiletí trvající zemědělské využívání vnitřních ploch hradiště a následná

eroze však jakékoliv povrchové stopy někdejšího osídlení dokonale setřely.

V prostoru akropole stojí také dnes barokizovaný kostelík, poprvé zmiňovaný k r. 1354. Tomuto letopočtu odpovídá i několik dochovaných gotických stavebních detailů – zvnějšku je zřetelné štěrbinové okénko zaklenuté lomeným obloukem ve východní stěně. Lze však seriózně uvažovat o možnosti, že počátky královického kostela sahají až do raného středověku, neboť přítomnost sakrální stavby byla na českých

hradištích 10. století běžná; vznik kostela po opuštění hradiště na konci 12. století navíc odporuje veškeré logice. Zasvěcení sv. Markétě, které nebylo v raně středověkých Čechách obvyklé, mohl pak svatostánek získat při některé z četných pozdějších přestaveb. [jh]

Literatura: Richterová 1997; Lutovský 2001; Štefan – Hasil 2014.

Navigační bod: N 50°02'36.05", E 14°38'06.40" (vstup do hradiště).

← Vnitřní val hradiště severně od kostela sv. Markéty. Pohled z plochy předhradí. Val je dnes zarostlý vegetací. Foto M. Kuna, 1991.

↗ Archeologický řez vnějším systémem opevnění. Aby bylo možné rekonstruovat vývoj opevnění, je třeba val s příkopem dokumentovat v mnoha horizontálních úrovních i vertikálních řezech. Foto M. Hůrka, 2012.

Přístup: Z doporučeného místa parkování v ulici K Uhříněvsi vlevo ulicí Ke Stupicím, která přechází v ulici K Markétě. Asi po 250 m zahnout vlevo na cestu do sadu a pokračovat k rozcestníku „Šance“ při vstupu do hradiště.

Rizika: Žádná.

Okolí: [1] Praha-Královice (PHA), pozdně středověká tvrz a novověký dvůr: N 50°02'20.54", E 14°38'14.18" (0,5 km).

[2] Květnice (PY), zřícenina hradu: N 50°03'25.60", E 14°40'56.24" (3,7 km).

[3] Praha-Dubeč (PHA), výšinné sídliště v poloze V Rohožníku: N 50°03'20.00", E 14°35'05.81" (3,8 km).

[4] →Březí u Říčan (PY), pravěké hradiště (5,3 km).

[5] →Praha-Újezd nad Lesy (PHA), zaniklá středověká ves Hol (6,8 km).

[6] Babice (PY), zaniklá středověká ves Janovice: N 50°00'00.74", E 14°43'25.70" (8,0 km).

Archeologický atlas Čech

Vybrané památky od pravěku do 20. století

Archaeological Atlas of Bohemia

Selected sites from prehistory to the 20th century

Martin Kuna

a kolektiv:

Alžběta Danielisová, Dagmar Dreslerová, Jan Hasil,
Josef Hložek, Michaela Langová, Jan Mařík,
David Novák, Čeněk Číšecký, Zuzana Kačerová,
Eva Čepeláková, Judita Korteová, Dana Křivánková,
Petra Maříková Vlčková, Zdeněk Mazač, Jitka Říhová

Překlad resumé David J. Gaul

Revize překladu Zuzana Maritzová, Petra Maříková Vlčková

Vydal

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1

a

Nakladatelství Academia, Středisko společných činností

AV ČR, v. v. i., Vodičkova 40, 110 00 Praha 1,

s podporou programu NAKI Ministerstva kultury ČR

Redakce neperiodických tisků

(Archeologický ústav AV ČR, Praha) Filip Laval

Fotografie na obálce Zuzana Kačerová

Logo AMČR Petr Kincl

Obálka, grafická úprava, sazba a zlom Zdeněk Mazač

Tisk Těšínská tiskárna, a.s.,

Štefánikova 1828/2, 737 01 Český Těšín

Vydání druhé, 2015

Ediční číslo 11779

ISBN 978-80-87365-82-3 (Archeologický ústav AV ČR, Praha)

ISBN 978-80-200-2526-5 (Academia)

Objednávky – Orders – Bestellungen:

Archeologický ústav AV ČR, Praha, v. v. i.,

Letenská 4, 118 01 Praha 1, Česká republika

Fax: +420 257532288, knihovna@arup.cas.cz

Knihu můžete zakoupit v síti knihkupectví Academia,

na www.academiaknihy.cz nebo v knihovně

Archeologického ústavu AV ČR v Praze.